

Catalunya, nou estat d'Europa: Impacte en les polítiques sobre el català a la resta de territoris

per Bernat Joan i Mari

Obertura

L'11 de setembre de 2012, una manifestació que congregà un milió i mig de persones –la més gran que hi ha hagut en aquest país, probablement, en tota la Història– discorria pels carrers de Barcelona. S'aprofitava la Diada Nacional de Catalunya per reclamar, sense embuts ni mitges tintes, per primera vegada des de l'inici de la Transició, una segona transició: la que ha de fer possible l'exercici del dret a decidir a Catalunya. El crit era absolutament transversal, i era corejat contínuament per tots els manifestants sense excepcions: Independència.

«Si d'aquí a no res, en Mas convoca eleccions, voldrà dir que el Govern també assumeix aquest clam popular», record que vaig dir, aquell mateix vespre, a d'altres persones amb qui havia anat al multitudinari esdeveniment. I la decisió de n'Artur Mas no es va fer esperar. De seguida es convocaren eleccions.

En plena convocatòria electoral, se'm demanà, des d'Esquerra Republicana, que fes una valoració de com pens que hauria de ser la política lingüística d'una futura Catalunya independent. Vaig fer un paper per a la sectorial de Política Lingüística d'ERC i, posteriorment, el vaig refer per donar-li forma, per tal de publicar-lo a la revista *Llengua Nacional*. Refet i actualitzat, l'oferesc a continuació. I el complet amb el que constitueix el tema central d'aquesta reflexió: quin impacte pugui tenir a la resta de Països Catalans el fet que, en un futur no gaire llunyà, Catalunya arribi a constituir un estat independent.



Una imatge de la històrica manifestació de l'11 de setembre de 2012, a Barcelona, amb el lema «Catalunya, nou estat d'Europa» (fotografia: Laura Ribes i Martínez).

Com afectarà les Illes Balears un esdeveniment d'aquestes característiques? Quin impacte tindrà a l'illa d'Eivissa? Quin impacte tindrà, fora del Principat, sobre la llengua catalana?

Catalunya, nou estat d'Europa: oficialitat asimètrica

La convocatòria d'eleccions per part del president Mas per al 25 de novembre va obrir una etapa i en tancà una altra. Tanca l'etapa de «construcció autonòmica» del catalanisme que va de Prat de la Riba (creació d'infraestructures de país), Macià i Companys (el somni estroncat), Pujol (consolidació de les estructures), Maragall (un nou somni estroncat), a l'etapa de l'exercici

efectiu del «dret a decidir». Catalunya hauria pogut ser viable com a comunitat autònoma dins una Espanya on hi hagués un parell d'autonomies i tota la resta fos estat unitari (sempre que se'n respectàs la identitat), o dins una confederació ibèrica (amb confederalisme asimètric, que tengués en compte les nacions reals existents), però Espanya ha tancat totes les portes que l'haurien poguda fer viable. Per tant, s'obre una etapa nova que, si tot va bé, acabarà amb la constitució de l'estat català... dins la Unió Europea. Vagi per endavant la meua convicció que Europa és usada com a estratègia per fer por per part d'una gent absolutament indocumentada, que no s'acaba de

creure que a Europa imperen la democràcia i la llibertat.

Com s'organitzarà la qüestió de la llengua en una Catalunya esdevinguda nou estat d'Europa? Una Catalunya independent podrà fer una política lingüística molt més oberta, agosarada i flexible que no una Catalunya autònoma dins el regne d'Espanya, perquè la pressió sobre el català serà de tipus diferent. Durant els tres últims segles, la raó fonamental per poder prescindir de la llengua catalana ha estat que «estamos en España». La independència tritura aquest discurs i obre tot un ventall de noves possibilitats.

Oficialitat asimètrica

L'estat català ha de ser un exemple de recuperació de la llengua nacional, de multilingüisme i de convivència harmònica entre parlants de llengües diverses. Catalunya pot ser encara un país més ric en bagatge lingüístic, tant per als seus ciutadans (entesos individualment) com per als seus col·lectius. L'estat català haurà de treballar per les habilitats lingüístiques dels seus ciutadans. Ja ho ha fet la Catalunya autònoma, però caldrà anar més endavant. Catalunya, nou estat d'Europa, haurà de fer tot el possible per complir l'objectiu de l'Estratègia 2020 de la Unió Europea que els seus ciutadans dominin, com a mínim, tres llengües de la UE. I haurà de posar en valor l'existència al nostre país de persones que dominen –com a primera llengua– llengües tan esteses, a grans àrees regionals, com el xinès, l'àrab o l'urdú i l'hindi. A banda del castellà, que té i tindrà una presència estructural a la nostra nació, i que en forma part de manera ben consolidada.

En aquest context, des del meu punt de vista:

1. El català és la llengua nacional de Catalunya. Com a tal, ha de ser la llengua oficial de la República catalana.

2. L'occità, en tant que llengua de la nostra minoria nacional històrica, ha de mantenir la plena oficialitat lingüística a Catalunya.



A la manifestació multitudinària de l'11 de setembre de 2012, no hi mancà una nodrida representació balear, de totes i cadascuna de les illes (fotografia: Laura Ribes i Martínez).

3. El castellà i l'anglès han de ser llengües cooficials de la República catalana.

Per què oficialitat asimètrica?

Perquè l'oficialitat exclusiva de la llengua catalana no seria la millor opció, ni com a senyal d'identitat de la nova república ni de cara a la seua consideració a l'exterior. A les Repúbliques bàltiques (especialment a Estònia i a Letònia) una de les qüestions que els està causant més problemes és l'unilingüisme oficial, les queixes de la minoria russòfona, etc. Sovint aconseguen que les noves repúbliques passin per estats que no accepten la pluralitat lingüística i que tracten malament les seues minories. Avui, a Europa, un estat amb una sola llengua oficial –especialment si es tracta d'un estat nou– aixeca uns recels que no fa cap falta que afegim a les dificultats que ja tindrem en tot el procés cap a la independència.

És ben clar, així mateix, que el català no pot tenir el mateix estatus que les altres llengües que comptin amb algun tipus de reconeixement oficial per part de la República. El català és la nostra llengua nacional, i així hauria de constar a la futura constitució catalana.

També s'ha de fer una referència especial a l'occità, en tant que llengua de la nostra minoria nacional històrica, per la Val d'Aran. De fet, el nou Estatut ja va establir l'oficialitat de l'occità i aquesta oficialitat, posteriorment, va ser desplegada per la Llei de l'Occità (aranès a l'Aran), que estableix els drets i deures que implica l'oficialitat de la llengua occitana. Així mateix, l'oficialitat de l'occità a Catalunya ha tengut un impacte inqüestionable a les diferents regions d'Occitània dins l'estat francès i fins i tot a les Valades Occitanes del Piemont italià. L'impacte de l'oficialitat de la llengua de la nostra minoria nacional històrica ha tengut també un reflex molt positiu a la Unió Europea, on s'ha vist com a element inqüestionable de respecte a les minories i de consideració positiva envers la pluralitat i la diversitat.

I s'hauria de mantenir l'oficialitat del castellà o espanyol, però –i aquí ve la asimetria–, en tant que llengua cooficial de l'estat. El castellà o espanyol és avui ja una llengua pròpia d'una part importantíssima de la nostra societat, i no es pot menystenir ni bandejar. La construcció del nou estat d'Europa es farà, en bona mesura, amb la tasca



Cartell de la campanya en defensa de la immersió lingüística en els territoris de llengua catalana. En els darrers anys ha tornat a adquirir plena vigència i és utilitzat amb profusió per diverses entitats que defensen l'ús vehicular del català en l'ensenyament.

sumadora de centenars de milers de persones que tenen el castellà com a primera llengua i que han decidit fer de Catalunya el seu país i s'hi identifiquen plenament. Catalunya, doncs, també s'ha d'identificar plenament amb la llengua castellana, i això només es pot fer, que no sigui un pur brindis al sol, amb l'oficialitat lingüística, amb tots els drets que aquesta implica.

Finalment, crec que seria un puntàs que algú fes oficial l'anglès al propi país (tenint en compte que, a Europa, *de facto*, ja funciona com

a interllengua). Seria una manera de posar la nostra europeïtat al mapa, de fer una clucada d'ull a la Unió Europea i d'accentuar el plurilingüisme amb reconeixement oficial a Catalunya. (Sé que es tracta d'un tema espinós, però jo em limito a posar en consideració de les persones que llegeixin aquest paper la possibilitat, almanco, de tenir-ho en compte).

Pensem que un país com Singapur (4 milions d'habitants, encabits en una gran ciutat asiàtica) té quatre llengües oficials: el malai, el

tàmil, el xinès i l'anglès. El malai n'és la primera llengua, el tàmil correspon a una minoria històrica, el xinès a la immigració més nombrosa i l'anglès a la interconnexió amb el món.

En aquest context d'oficialitat lingüística asimètrica, s'aconseguirien objectius que entenc que són fonamentals per a la política lingüística que caldrà desplegar a Catalunya quan la pugui decidir per ella mateixa:

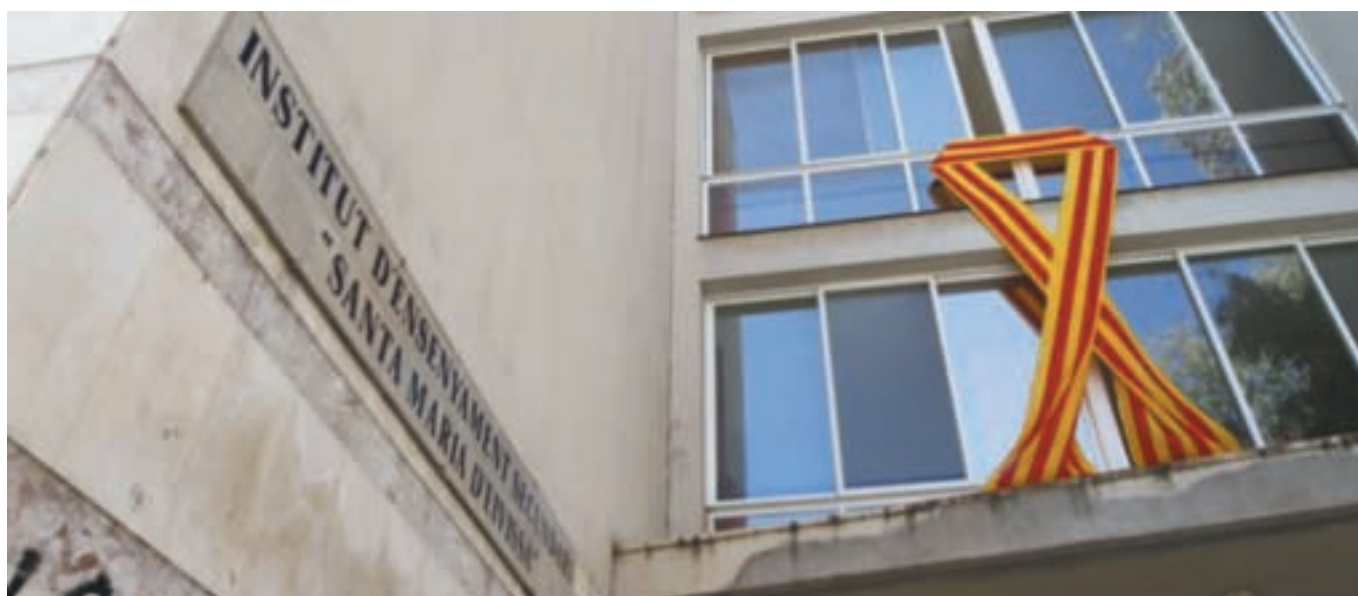
1. Es garantirà la prevalença de la llengua catalana, com a signe d'identitat fonamental del país, com a element d'intercomunicació entre parlants de llengües diferents i com a peça clau per a la cohesió social de la societat catalana. El català, doncs, ha de tenir el paper de llengua pública comuna de tots els catalans.

2. S'assegurarà el futur per a la llengua occitana, per a l'aranès de l'Aran, per a una part inqüestionable del bagatge lingüístic, cultural i històric de Catalunya. I continuarà tenint, cada dia amb un potencial més elevat, més efectes positius a l'«Occitània gran».

3. Es respectaran els drets lingüístics de la meitat de la població del país, que té el castellà com a llengua pròpia, i es fomentarà un bon bagatge en la competència lingüística per a tots els catalans, sigui quina sigui la seua primera llengua. Es garantirà, així mateix, l'accés al món hispànic a través del coneixement de la llengua que el vehicula.

4. S'assegurarà l'expansió del coneixement de la interllengua a nivell mundial, amb tot el que suposa quant a possibilitats d'intercanvi amb la resta del món. Així mateix, l'oficialitat de l'anglès pot constituir un element pioner, tot reconeixent una qüestió que, *de facto*, ja està funcionant, tant en el si de la Unió Europea, com a extensíssimes àrees del Planeta Terra.

Esperem, al cap i a la fi, que puguem tenir l'ocasió de desplegar la política lingüística que ens permeti arribar a aquesta oficialitat asimètrica, que, des del meu punt de vista, seria justa i equilibrada.



La campanya de defensa del català com a llengua vehicular en l'ensenyament també ha arrelat a Eivissa (fotografia: IES Santa Maria).

Impacte a la resta de territoris de parla catalana

Una elemental observació sociològica dels territoris on es parla la llengua catalana (com a llengua històrica i, en la majoria dels casos, també oficial del país) ens permet de suposar que l'assoliment de la independència per part de Catalunya no necessàriament en canviarà l'estatus polític. Ningú no es planteja, del Principat estant, de reivindicar el retorn de les comarques del nord

Portada del diari Ara, del 26 de juny de 2011, que fa referència a la situació del català en diversos àmbits.



a la futura Catalunya independent, posem per cas. No seria factible per l'oposició de França, ni perquè ara com ara no existeix una majoria social, a la Catalunya del Nord, partidària de l'annexió al sud o contrària a la pertinença a la República francesa.

Tampoc no es planteja una annexió dels territoris de llengua catalana que formen part de la comunitat autònoma d'Aragó. Resultaria més dubtós especular sobre què pugui pensar la població de la Franja en relació amb què li convendria o li deixaria de convenir si Catalunya assolís la independència nacional. En tot cas, des del Principat, no es planteja cap política específica, en aquest sentit, sobre la Franja. I, per tant, se suposa que qualsevol moviment que s'hi pogués produir seria més a llarg termini. Fins i tot podríem especular si, en un procés de disgregació galopant de l'estat espanyol, li podria interessar al conjunt d'Aragó integrar-se en uns Països Catalans independents. Però això no forma, en absolut, part de la immediatesa que ja s'ha plantejat ben clarament a Catalunya.

En la mateixa línia, tampoc no hi ha res que sembli indicar que Andorra, estat independent, amb bandera a l'ONU i presència internacional normal, situat emperò fora de la Unió Europea, tenguí cap in-

terès a integrar-se o a establir algun tipus de federació o de confederació amb la Catalunya independent. Tot indica que als andorrans els va prou bé de constituir un estat independent en les condicions de què gaudeix actualment.

Al País Valencià, a hores d'ara, no hi ha cap força política amb representació parlamentària que hagi plantejat cap canvi substancial d'estatus, i menys vinculant-ho al procés d'autodeterminació de Catalunya. Tot fa suposar que qualsevol negociació de l'estatus nacional del País Valencià podria implicar, com a molt, determinats canvis en la situació actual de comunitat autònoma d'aquest territori. Tampoc no hi ha cap formació política amb representació parlamentària que plantegi canvis substancials en la legislació lingüística vigent al país.

Les Illes Balears tenen una relació amb el Principat diferent de la relació enverinada que determinats poders fàctics han aconseguit d'imposar a l'antic Regne de València. Fins a la legislatura que començà l'any 2011, fins i tot les forces conservadores de les Illes Balears havien mantengut una relació cordial i fluida amb Catalunya, en el marc de comunitats dites autònomes que comparteixen llengua i cultura. Efectivament, l'Estatut d'autono-



Presentació, a Eivissa, d'Enllaçats per la Llengua, el passat 18 de març de 2013 (Fotografia: Es Nou Diari, Sa Bassetja).

mia de les Illes Balears reconeix aquesta comunitat de llengua i apel·la el govern de les Balears a defensar la llengua catalana arreu del territori, i no només dins els límits estrictes de la mateixa comunitat autònoma. Històricament, a més a més, ha estat freqüent que col·legis professionals, sindicats, associacions culturals i un llarg etcètera comptin amb un marc que englobi Catalunya i les Illes Balears.

A nivell polític, emperò, la situació de les Illes Balears resulta molt distant de la del Principat de Catalunya. Hi ha una consciència majoritària dels lligams amb Catalunya, però el sobiranisme polític resulta molt feble al conjunt de l'arxipèlag. Fora de Menorca (on un vint per cent de la població considera que s'hi hauria de fer una consulta sem-

blant a la que s'està posant en marxa al Principat), no comptam amb percentatges rellevants de gent, dins la nostra societat, que sigui partidària que les Illes Balears (en solitari o federades amb Catalunya) canviïn el seu estatus polític.

Les característiques específiques de cada territori, doncs, ens permeten de preveure diversitat de polítiques lingüístiques, sota l'impacte d'una futura Catalunya que pugui decidir per ella mateixa. En qualsevol cas, no preveig la possibilitat que el procés del Principat passi desapercebut a la resta del domini lingüístic. Tot al contrari: estic convençut que, passi el que passi, tindrà un impacte ben poderós a la resta de territoris on es parla la llengua catalana, i que afectarà de manera contundent les polítiques

lingüístiques d'arreu dels Països Catalans. Ara bé, l'impacte pot ser positiu o negatiu: tant pot provocar una millora de les condicions de la llengua catalana com el seu empitjorament. I, per descomptat, no trob descartable que a determinats llocs la situació del català millori sensiblement i, en canvi, a d'altres, es produeixi un empitjorament de les condicions de l'ús de la llengua.

Una de les variables a l'hora d'avaluar aquest impacte, des del meu punt de vista, és l'índex de nacionalisme espanyol (o francès) a cadascun dels territoris. Així, per exemple, mentre al País Valencià, l'*espanyolímetre* sol estar dalt de tot (vegin-se les últimes enquestes del CIS en què es demana el sentiment identitari de les persones enquestades; el País Valencià hi mostra una intensitat de sentiment espanyol

semblant a la de la majoria de comunitats autònomes amb el castellà com a única llengua oficial), a les Illes Balears, el primer sentiment identitari guarda relació amb cadascuna de les illes: arreu hi ha acord a sentir-se, primer que res, mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterers. La consideració com a «espanyols», ocupa, de manera general, la segona posició, amb una intensitat prou més feble que a les comunitats autònomes de llengua castellana. Resulta impossible, a hores d'ara, avaluar en quina mesura aquest factor pot desencadenar diferències en les futures polítiques lingüístiques del País Valencià i de les Illes Balears i Pitiüses.

Un altre aspecte interessant serà veure quina reacció es produirà a Espanya, després de la independència de Catalunya, amb relació a la resta de territoris de llengua catalana que quedin sota la seua jurisdicció. Si Catalunya assoleix la independència nacional, el territori de tot l'estat amb un percentatge de població parlant d'una llengua diferent de l'espanyol més elevat seran les Illes Balears. Allò més diferenciat de la cultura general espanyola, doncs, serem nosaltres. Per tant, fàcilment caurem en el punt de mira de les institucions de l'estat. Però, per a fer-hi què?

Campanya en favor del català pel Sant Jordi de 2012.



Cartell anunciador d'una jornada reivindicativa de l'ús del català en l'ensenyament, el passat 9 de març de 2013.



Des d'un unionisme intel·ligent, teòricament, si Catalunya assoleix la independència, les Illes Balears i el País Valencià hauríem de ser tractats d'una forma exquisida. Seria lògic que l'estat espanyol assumís plenament la defensa de la nostra llengua i la promoció de la nostra cultura, que proliferàs l'interès pel català a la resta de territoris de l'estat i que se'ns oferís una autonomia fiscal i un estatus autònom especial, perquè ens poguéssim sentir còmodes dins el Regne d'Espanya. Això, ho repeteix, seria el que es podria esperar d'un unionisme intel·ligent. Però ja fa temps que assistim a un unionisme que no té cap discurs ni cap projecte fora de l'ús de la força contra els desigs d'emancipació de les nacions sense estat. L'unionisme, en el procés seguit fins ara a Catalunya, ha tengut una actuació matussera, barroera i completament ineficaç, perquè, fora de l'aplicació de la força (emparada en la Constitució, això sí!), no ha tengut cap tipus de discurs. No s'ha generat cap discurs de seducció, que intentàs convèncer els ciutadans de Catalunya que els convé més continuar dins Espanya que no establir una república independent. Ens pot costar, doncs, d'esperar que, de manera immediata, es pogués aplicar un discurs d'aquestes característiques en relació amb el País Valencià o amb relació amb les Illes Balears.

En qualsevol cas, en part, la política lingüística que s'apliqui entre nosaltres dependrà de la posició de Catalunya respecte a la resta de territoris amb què comparteix llengua i cultura. A qui es concedirà la nacionalitat catalana? Se seguirà l'exemple d'Hongria, que concedeix la nacionalitat a les minories hongareses dels estats veïns, o més aviat ocorrerà com a Suècia, que no reconeix la nacionalitat als suecòfons de Finlàndia? Si Catalunya resta dins la UE –cosa de la qual no tenc el més mínim dubte– el català esdevindrà llengua oficial de la Unió Europea. I això serà positiu per a la llengua en el seu conjunt (com ho ha estat per a l'occità en general el fet que aquesta llengua sigui oficial a Catalunya), i això conferirà un cert tractament a la llengua, també fora del Principat de Catalunya.

L'element fonamental, emperò, no vendrà de fora, sinó que l'haurérem de construir nosaltres mateixos. Però pens que no hi ha dubte que una sacsejada d'aquestes característiques ens oferirà noves oportunitats per avançar. En qualsevol cas, ens traurà del marasme dels últims temps i, sobretot, de l'ofensiva en contra que hem patit al llarg d'aquest darrer any i mig.

BERNAT JOAN I MARÍ ■